

Аляксандр Краўцэвіч
Сінія Богы

галоўны рэдактар серыі
Уладзімір Арлоў

Мінск
Выдавец А. М. Вараксін
2015

УДК 94(476)“1514”

ББК 63.3(4Бел) 4

Г91

СЛАВУТЫЯ БІТВЫ
Серыя заснаваная ў 2014 годзе

Выдавецтва выказвае падзяку
Станіславу Маскалюнцу
за ідэю выдання гэтай кнігі

Грыцкевіч, А.

Г91 Сцягі Оршы: гістарычны нарыс / Анатоль Грыцкевіч. –
Мінск: А. М. Варахін, 2014. – 64 с., іл. – (Славуцкія бітвы).

ISBN 978-985-7092-49-9.

Пад Оршай ліцвіны не толькі адстойвалі суверэнiтэт
сваёй дзяржавы, але і баранілі рубяжы еўрапейскага свету.
Пасля бліскавага трыумфу нашай зброі гетмана Астрожскага
называлі другім Ганібалам, а яго рыцараў параўноўвалі з мужнымі
ваярамі антычнай Македоніі. У гэтай кнізе падзеі 500-гадовай
даўніны ўзнаўляе выдатны айчынны гісторык, доктар гістарычных
наук Анатоль Грыцкевіч, далёкі продак якога баярын Юхно
Грыцкевіч, як сведчаць дакументы Метрыкі Вялікага Княства
Літоўскага, «вярнуўся з Аршанскай бітвы пераможцам».

УДК 94(476)“1514”

ББК 63.3(4Бел) 4

ISBN 978-985-7092-49-9

© Анатоль Грыцкевіч, тэкст, 2014
© Уладзімір Арлоў, прадамова, 2014
© Зьміцер Герасімовіч, падбор ілюстрацый, 2014
© А.М. Варахін, афармленне, 2014

прагмова

У другой палове XIII стагоддзя мангола-татары захапілі землі старажытных расейскіх і ўкраінскіх княстваў. У Масковіі прыгнёт прыхадняў з азіяцкіх стэпаў працягваўся амаль 250 гадоў.

Маскоўскія князі плацілі Ардзе цяжкую даніну і атрымлівалі ад ханаў ярлыкі на княжанне.

Мангольскія ўладары разьлічвалі захапіць і беларускія землі, аднак гэтыя планы былі сарваныя стварэннем Вялікага Княства Літоўскага. Дзяржава нашых продкаў спачатку паспяхова супроцьстаяла агрэсіі з усходу, а ўзмацніўшыся, сама перайшла ў наступ. Вялікі князь Альгерд паставіў перад сабой мэту далучыць да Княства ўрадлівыя землі Украіны, дзе жыло адзінавернае нашым прадзедам і вельмі блізкае па мове насельніцтва.

Увосень 1362 года Альгердава войска фарсіравала Прыпяць і рушыла на поўдзень. Вырашальная бітва адбылася на рацэ Сінія Воды – прытокі Паўднёвага Буга, побач з сённяшняй украінскай вёскай Таргавіца, што ў Кіраваградскай вобласці. Аб'яднаныя сілы трох татарскіх ханаў пацярпелі паразу і, як сведчаць хронікі, ратаваліся ўцёкамі да самага Дуная.

Расейская гістарыяграфія і савецкая сістэма адукацыі глыбока ўкаранілі ў масавую свядомасць як расейцаў, так і беларусаў міф пра выключную значнасць Кулікоўскай бітвы, што ў 1380 годзе нібыта паклала пачатак вызваленню ўсходнеславянскіх земляў ад залатардынскага ярма. Гістарычныя факты сведчаць пра іншае.

Па-першае, Беларусь, адрозна ад Расеі, увогуле не перажыла ў сваёй гісторыі мангола-татарскага панавання і засталася часткаю еўрапейскай цывілізацыі. Па-другое, бітва на Сініх Водах сталася

непараўнальна больш значнай за Кулікоўскую паводле сваіх наступстваў. Менавіта разгром стэпавікоў Альгердам стаўся першай ва ўсёй Усходняй Еўропе буйной перамогай над татарамі. У выніку яе ад ардынцаў былі вызваленыя і далучаныя да Вялікага Княства Літоўскага ўкраінскія землі – Кіеўская, Валынская, Ноўгарад-Северская і Падолле.

Што да Кулікоўскай бітвы, то яна нікому не прынесла вызвалення. Праз лічаныя месяцы маскоўскі князь Дзмітры зноў прызнаў сябе васалам Залатой Арды. Наперадзе было яшчэ цэлае стагоддзе ганебнай залежнасці.

Урэшце і само вызваленне ад мангольскага прыгнёту было толькі вонкавым. Масковія пераняла дзяржаўную будову Арды і, па сутнасці, зрабілася яе адлюстраваннем. Пра гэта сведчылі жорсткае адзінаўладдзе, сляпая падначаленасць “холопов государевых”, чынгісханаўская ідэя ўлады над усім светам, што была выкладзеная ў вядомай формуле “Два Рима пало, а Москва третий есть, а четвертому не быть”. У татараў запазычылі і арганізацыю войска, і тактыку выпаленай зямлі, і нялюдскія справы з жыхарамі сумежных дзяржаваў...

Аўтар кнігі, вядомы даследчык Сярэднявечча, доктар гістарычных навук Алесь Краўцэвіч бліскуча ўзнаўляе і аналізуе тагачасную геапалітычную сітуацыю, суадносіны сілаў, узбраенне ваяроў, хаду і вынікі Сіняводскай бітвы. Надзвычай важным бачыцца і тое, што наш знакаміты гісторык займаецца доказным разбурэннем небяспечных імперскіх міфаў, што набывае асабліваю актуальнасць у час агрэсіўнай прапаганды ідэі “русского мира”.

Уладзімір Арлоў

Сінія Воды

1362

У эпоху Сярэднявечча адбылося шмат бітваў, пра якія мы мала што ведаем, або не ведаем амаль нічога з прычыны недахопу гістарычных крыніц. Да такіх бітваў належыць і Сіняводская, якая здарылася прыблізна ў канцы верасня – на пачатку кастрычніка 1362 года ў Падоллі на тэрыторыі Украіны. Аднак феномен гэтай падзеі ў тым, што няпроста знайсці ў гісторыі яшчэ адно збройнае сутыкненне, пра якое б так мала ведалі і адначасова так шмат пісалі. Даследаваннем бітвы на Сініх Водах займаецца ўжо некалькі пакаленняў гісторыкаў, пачынаючы ад 70-х гадоў XIX стагоддзя. Прычына такой увагі палягае ў важнасці бітвы, а дакладней, у маштабе яе наступстваў.

Перамога войскаў Вялікага Княства Літоўскага над татарамі на Сініх Водах належным чынам ацэненая спецыялістамі-гісторыкамі, але ў масавай свядомасці яна займае значна сціплейшае месца ў параўнанні, напрыклад, з Кулікоўскай бітвай 1380 года. Апошняя высілкамі расейскай гістарыяграфіі і прыгожага пісьменніцтва вырасла ў гэтай краіне да рангу аднаго з галоўных нацыянальных міфаў, успрымаецца як знакавая падзея ў вызваленні ад мангола-татарскага панавання.

У сапраўднасці Кулікоўская бітва пераўзыходзіла Сіняводскую толькі ў адным – была больш значнай па колькасці ўдзельнікаў. Аднак па непасрэдных і далёкіх гістарычных наступствах Сіняводская перамога аказалася непараўнальна важнейай за Кулікоўскую. Найперш -- матывацый пераможцаў, якая прывяла іх да збройнага сутыкнення з татарамі.

Вялікі князь літоўскі Альгерд змагаўся за далучэнне украінскіх земляў да сваёй дзяржавы і вызваленне Украіны ад Арды. І гэтая мэта была дасягнутая перамогай на Сініх Водах. Маскоўскі князь Дзмітры Іванавіч падняў зброю супраць цёмніка Мамай як незаконнага сюзерэна, бо не хацеў плаціць таму даніну ханскіх памераў.

Кулікоўская перамога нікога не вызваліла, бо праз некалькі месяцаў Дзмітры Іванавіч афіцыйна прызнаў сябе васалам новага ардынскага хана Тахтамыша. Масковіі давялося чакаць канца прыгнёту яшчэ цэлае стагоддзе.

І яшчэ адна надзвычай важная акалічнасць. Разгром татараў на Сініх Водах стаў своеасаблівай прэлюдыяй перамогі на Куліковым полі, ён натхняў маскоўскіх ваяроў, бо ўжо пазбавіў мангола-татарскія войскі арэолу непераможнасці.

Маскоўскі, ардынскі і ліцвінскі воі.

М. Басалыга. «Сінія воды».

Жрыніцы і гістарыяграфія

Звесткі пра Сіняводскую бітву надзвычай сціплыя і цалкам паходзяць з летапісаў і хронік. Самая ранняя сярод гэтых сведчанняў – “Аповесць пра Падолле”. Даследчыкі ацэньваюць яе як палітычны дакумент, створаны ў Вялікім Княстве Літоўскім каля 1432 – 1435 гадоў дзеля абгрунтавання праваў дзяржавы нашых продкаў на Падолле ў канфлікце за гэтую зямлю з Польскім каралеўствам.

Аповесць пра Падолле

“Калі гаспадар быў на Літоўскай зямлі князь вялікі Альгерд, і пайшоў у Поле з літоўскім войскам, пабіў татараў на Сіняй вадзе, трох братоў: князя Хачэбея, і Кутлубугу, і Дзмітрэя. А гэта тры браты, татарскія князі, отчычы і дзедзічы Падольскай зямлі, а ад іх кіравалі атаманы і басакі, прыязджаючы ад гэтых атаманаў, бралі з Падольскай зямлі даніну. А брат вялікага князя Альгерда князь Карыят трымаў Наваградак Літоўскі, а ў яго былі чатыры сыны: князь Юрый і князь Аляксандр, князь Канстанцін, князь Фёдар. І тыя князаты Карыятавічы тры браты: князь Юрый, і князь Аляксандр, князь Канстанцін і князь Фёдар з дазволу і з дапамогай вялікага князя Альгерда пайшлі ў Падольскую зямлю.”

(*Пераклад з Супрасльскага летапісу. Полное собрание русских летописей – далее ПСРЛ. Том. 35. С. 66.*)

Паходы Альгерда ў 1362 г.

У Густинскім летапісным зводзе, створаным ў XVII стагоддзі, звесткі пра бітву дапаўняюцца аповедам пра заняцце Альгердам Кіева. Вось як гучыць гэтае паведамленне на мове арыгінала:

“Въ лѣто 6870 (1362). ... В сіе лѣто Олгердъ побѣди
трехъ царковъ Татарскихъ и зъ ордами ихъ, си есть,
Котлубаха, Качея (Качбея), Дмитра; и оттоли отъ
Подоля изгна власть Татарскую. Сей Олгердъ и инныя
Рускія державы во свою власть пріятъ, и Кіевъ подъ
Феодоромъ княземъ взятъ, и посади въ немъ Володыме-
ра сына своего; и нача надъ сими владѣти, имъ же отци
его данъ даяху.”

(ПСРЛ. Санкт-Петербург, 1843. Т. 2. С. 350.)

Яшчэ крыху інфармацыі дадаюць Рагожскі летапіс
першай паловы XV стагоддзя і Ніканаўскі лета-
пісны звод (XVI ст.), якія маюць у аснове летапі-
санне Цверскага княства.

“Того же лѣта Литва взяли Коршевъ и сотворишас[я]
мятежи и тягота людемъ по всей земли. Тое же осени
Олгѣрд Синю воду и Бѣлобережѣе повоевалъ.”

(Рогожский летописецъ // ПСРЛ. Т. 15. Вып. 1. Петро-
град, 1922. Стб. 75.)

Вядомы аўтар XVI стагоддзя Мацей Стрыйкоўскі
змясціў апісанне бітвы ў сваёй “Хроніцы поль-
скай, літоўскай, жамойцкай і ўсёй Русі”, упершы-
ню надрукаванай у 1582 годзе. Гэтая “Хроніка”
лічыцца гістарычным творам, для напісання яко-
га выкарыстоўваліся рукапісныя крыніцы, у тым

ліку тья, што не дайшлі да нашага часу. У прыватнасці, Стрыйкоўскі, верагодна, карыстаўся нейкай невядомай нам ардынскай крыніцай.

Альгерд на Сініх Водах.

Навуковае даследаванне бітвы на Сініх Водах пачалося ад апошніх дзесяцігоддзяў XIX стагоддзя і працягваецца да сённяшняга дня. Гісторыкі розных краін здабываюць усё новую інфармацыю пра акалічнасці бітвы праз вывучэнне (акрамя ўжо названых пісьмовых звестак) актавых матэрыялаў, дадзеных тапанімікі, археалогіі, нумізматыкі, нават фальклору з мясцінаў, дзе адбылася бітва.

Вядуцца дыскусіі пра лакалізацыю яе месца, склад войскаў, хаду бітвы, пра дакладнасць перададзеных летапісцамі імёнаў татарскіх князёў, іх месца ў ардынскай іерархіі... Выказваліся самыя розныя меркаванні, напрыклад, што адбылася не адна, а тры бітвы (з кожнай ардой паасобку). Нехта нават усумніўся, што бітва на Сініх Водах увогуле мела месца ў рэальнасці.

Даследчыкі раздзялілі ў часе бітву і здабычу першых уладанняў на Падоллі пляменнікамі Альгерда братамі Карыятавічамі, а таксама заняцце ліцвінамі Кіева. Паводле іншых крыніц выяўлена, што ўжо каля першай паловы 40-х гадоў XIV стагоддзя ўладу сыноў Міхала-Карыята Гедымінавіча прызнала насельніцтва міжрэчча Днястра і сярэдняга цячэння Паўднёвага Буга, якое непасрэдна прымыкала да Галіцкай зямлі – уладанняў іх дзядзькі Любарта. Фармальны гаспадар тых земляў – Арда, з розных прычынаў (міжусобныя сваркі, войны ў Закаўказзі, эпідэмія “чорнай смерці”) тады аслабіла сваю актыўнасць у гэтым рэгіёне. Часам далучэння да Літвы Кіеўскай зямлі гісторыкі лічаць 1361-шы – пачатак 1362 года.

Урэшце, адзін з самых актыўных даследчыкаў праблемы украінскі гісторык Фелікс Шабульда, прааналізаваўшы крыніцы і працы папярэднікаў,

акрэсліў месца Сіняводскай бітвы ў агульным гістарычным кантэксце. Ён ацаніў бой на Сініх Водах як кульмінацыю шырокамаштабнага наступу Вялікага Княства Літоўскага на ўладанні Залатой Арды па абодвух берагах Дняпра ў лесастэпавой зоне і стэпах Паўночнага Прычарнамор'я. Гэты наступ быў рэалізаваны ў 1362 годзе двума паходамі. Першы быў здзейснены на поўдзень Дняпроўска-Донскага міжрэчча ажно да вусця Дона і Азова. Ягоным вынікам стала здабыццё горада Коршава на рацэ Сасне, прытоцы Дона. Другі паход, падчас якога і адбылася Сіняводская бітва, дасягнуў вусця Дняпра і Паўднёвага Буга. Абодва паходы прайшлі, верагодна, на мяжы летняга і восеньскага сезонаў 1362 года. Першы, задняпроўскі, павінен быў скончыцца да 1 верасня, другі, сіняводска-белабярэжны, напэўна, пры канцы верасня – на пачатку кастрычніка.

Міжнародная сітуацыя

Гаворачы пра тагачасную міжнародную абстаноўку, трэба перадусім адзначыць, што з'яўленне войскаў Альгерда на падуладных мангола-татарам землях ў 1362 годзе было першым ліцвінскім наступам за ўсю гісторыю дачыненняў Літвы з Ардой. Хоць баявыя сутыкненні неаднойчы здараліся і раней, пачынаючы ад сярэдзіны XIII стагоддзя, дагэтуль атакующим бокам заўсёды былі ардынцы.

Пры канцы таго ж стагоддзя, пасля распаду агромністай мангольскай імперыі, найбуйнейшай сухапутнай дзяржавы ў гісторыі чалавецтва, заходняя яе частка -- “Залатая Арда” (ці “улус Джучы” -- сына Чынгісхана) сталася галоўным гульцом на палітычнай арэне Усходняй Еўропы. Мангола-татары трымалі пад сваёй уладай усю Паўночна-Усходнюю Русь (Расею) і Украіну. Нават мацнейшая на той час дзяржава на Русі -- Галіцка-Валынскае княства, была вымушанае ў 1259 годзе прызнаць сябе васалам татарскіх ханаў.

Толькі заходняя частка ўсходнеславянскага арэалу -- Беларусь -- пазбегла мангола-татарскага пагрому. Менавіта тут праз саюз беларускіх гарадоў з мясцовымі балцкімі плямёнамі ўзнікла новая дзяржава -- Вялікае Княства Літоўскае. Працэс яе

ўтварэння пачаўся на тэрыторыі Беларускага Панямоння (гістарычнай Літвы), прычым татарская пагроза, нароўні з крыжацкай, была яго асноўным каталізатарам.

На працягу XIII стагоддзя татарскія войскі неаднаразова бралі ўдзел у спробах задушыць маладую дзяржаву ў яе калысцы – Панямонні. Ужо ў 1250 – 1252 гадах дапаможныя аддзелы полаўцаў (палавецкія землі апынуліся ў складзе Залатой Арды) удзельнічалі ў паходах на Літву, арганізаваных галіцка-ва-лынскімі князямі. Іхняй мэтай былі Наваградак, Гародня ды іншыя панямонскія гарады. З летапісных крыніц вядома таксама пра напады татарскіх войскаў на Літву ў 1258, 1275, 1277 і 1324 гадах. Вядомыя і выпадкі татарска-ліцьвінскага супрацоўніцтва, як, напрыклад, у 1340 годзе, калі ардынскае войска дапамагло Любарту Гедымінавічу ў вайне супраць палякаў у Галіччыне.

Бліжэй да сярэдзіны XIV стагоддзя ва Ўсходняй Еўропе акрэсліліся тры важнейшыя сілы: Залатая Арда, Вялікае Княства Літоўскае на чале з гаспадаром Гедымінам (1316 – 1341) і Маскоўскае княства за часамі князя Івана Данілавіча па мянушцы “Каліта” (1325 – 1340).

Менавіта ў першай палове таго стагоддзя Залатая Арда дасягнула найбольшай магутнасці за ўсю сваю

гісторыю. На той час яна ўжо не была выключна краінай стэпавых качэўнікаў. Яе валадары, асабліва ханы Узбек, які панавалі ў 1312 – 1341 гадах і Джанібек (1342 – 1357), праводзілі актыўную горадабудаўнічую палітыку. У выніку па берагах Волгі і яе прытокаў на дзесяткі кіламетраў працягнуліся землі з аседлым насельніцтвам і шматлікімі гарадамі. Сярод качавой знаці паступова распаўсюджвалася мусульманства, хоць да поўнай ісламізацыі татарскага грамадства было яшчэ далёка.

Татарскія ханы цвёрда трымалі ўладу над Паўночна-Усходняй Руссю і большай часткаю Украіны. Маскоўскія ды іншыя князі паўночна-усходніх рускіх земляў лічылі татарскіх ханаў сваімі законнымі валадарамі, ездзілі да іх па дазвол кіраваць сваім княствам і супернічалі перад ханам за ярлык на Вялікае Княства Уладзімірскае. Расейскія князі і летапісцы, як раней візантыйскіх імператараў, называлі ханаў “царамі” (“цэсарамі”) Хан рабіў, што хацеў: мог даць ярлык, а мог і забіць, мог адарваць кавалак аднаго княства і перадаць другому, затрымаць любога князя як закладніка.

У такіх умовах Іван Каліта здолеў узвысіць сваё Маскоўскае княства праз пастаянную дэманстрацыю вернасці хану, выплату не толькі даніны, але і частых “падарункаў”. Ён стаў першым з маскоўскіх

князеў, які да канца жыцця ўтрымаў за сабой тытул вялікага князя ўладзімірскага. Справу Каліты паспяхова працягнулі ягоныя сыны: рэкардсмен па колькасці паездак у Арду Сямён Ганарлівы (1340 – 1353), Іван Іванавіч (1353 – 1359), а таксама ўнук Дзмітры Іванавіч Данскі (1359 – 1389).

Вялікае Княства Літоўскае пад уладаю Гедыміна гартавала сілы ў вайне з Тэўтонскім ордэнам, палітычна і эканамічна аб'ядноўвала беларускія землі ды асцярожна прасоўвалася далей на ўсход. Ужо пры вялікім князі Віцені, а потым пры Гедыміне ліцьвінскія ўплывы пачалі заходзіць у зону татарскага кантролю. У прыватнасці, яшчэ на рубяжы XIII--XIV стагоддзяў дзяржава нашых продкаў завалодала стратэгічна важнай часткай паўночнай Смаленшчыны, а менавіта камунікацыйным вузлом каля вытокаў усіх найважнейшых рэк Усходняй Еўропы -- Дняпра, Волгі, Заходняй Дзвіны і Ловаці.

Асцярожная ўсходняя палітыка ліцьвінскіх гаспадароў тлумачылася нежаданнем залішне раздражняць залатаардынскіх ханаў, якія маглі выставіць на вайну не толькі ўласныя буйныя сілы, але і "падняць" падуладных ім паўночна-рускіх князеў. Тым не менш, экспансія Вялікага Княства Літоўскага працягвалася. Напружанне ў ліцьвінска-татарскіх дачыненнях нарастала, і ўжо ў часы Гедыміна

было відавочна, што раней ці пазней справа дойдзе да значнага збройнага сутыкнення.

Інакш складаліся маскоўска-ардынскія стасункі.

Маскоўскае княства на той час было слабейшае не толькі за Арду але і за Літву. Прэтэнзіі маскоўскіх князёў на вялікае княжанне ўладзімірскае аспрэчваліся не толькі цверскімі, але суздальскімі, ніжагародскімі ды іншымі князямі. Змагацца за вызваленне ад татарскага ярма там ніхто і не думаў; калі нехта з князёў і уступаў у канфлікт з Ардой, дык толькі праз тое, што хан падтрымліваў іхніх супернікаў.

Духоўным апірышчам татарскага панавання ў будучай Расеі была тамтэйшая праваслаўная царква, іерархі якой мелі ад ханаў адмысловыя прывілеі і імунітэты (вызваленне ад пэўных падаткаў). Адначасова Масква старалася рознымі спосабамі, у тым ліку збройнай сілай, стрымліваць ліцвінскую экспансію ў Смаленскай і Чарнігаўскай землях.

Пераняўшы на рубяжы 1344 – 1345 гг. вярхоўную ўладу ў Літве, Альгерд і Кейстут, прыклалі шмат намаганняў дзеля ўзмацнення сваёй дзяржавы, асабліва пасля прыкрай паразы ад Ордэна ў 1348 годзе.

Ужо праз пяць гадоў Вялікае Княства Літоўскае вярнулася на пазіцыю адной з наймацнейшых краінаў Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы. А неўзабаве су-

адносіны сілаў між трыма найважнейшымі гультцамі ва Усходняй Еўропе раптоўна і істотна памяняліся. Літва захавала свае пазіцыі, але Маскоўскае княства часова аслабла і, галоўнае, пачалася працяглая міжусобная вайна ў Залатой Ардзе.

У Маскве пасля смерці Івана Іванавіча князем стаў ягоны сын Дзмітры, якому было ўсяго дзевяць гадоў, таму хан не даў яму вялікае княжанне ўладзімірскае і з-пад улады Масквы выйшла буйная тэрыторыя з гарадамі Уладзімірам, Пераяслаўлем, Кастрамой, Юр'евам-Польскім, Дзмітравам і Яраполчам. Да таго ж, паводле тастаменту Івана Іванавіча, Маскоўскае княства было падзеленае на тры часткі паміж ягонымі сынамі і пляменнікам. Прамінула яшчэ некалькі гадоў, пакуль апекунам Дзмітрыя ўдалося вярнуць уладзімірскі вялікакняскі пасад (у 1363 г.) і зноў аб'яднаць дзяржаву (у 1365 г.). Але на гэты час (1359 – 1365 гг.) Масква выпала з вялікай міжнароднай палітыкі.

Трохі раней пачала развальвацца Залатая Арда. Там у выніку “вялікай замятні” (мжусобнай вайны) за дваццаць чатыры гады паміж 1357-м і 1381-м памянялася 25 ханаў. Толькі ў адным 1361 годзе было шэсць прэтэндэнтаў на трон – пяць ханаў і малалетні “царэвіч Абдулах”, марыянетка ў руках Мамай. Джанібека ў 1357-м забіў ягоны ж сын

Дзмітры Іванавіч Данскі.

Бірдібек і -- каб пазбыцца канкурэнтаў -- у дадатак пазбавіў жыцця ўсіх сваіх братоў. Пасля яго смерці ў 1359 годзе ў Залатой Ардзе не засталася законных спадкаемцаў ханскага трону па лініі Батыя (Бату), які быў сынам Джучы і ўнукам Чынгісхана. Тады авалодаць дзяржавай захацелі прадстаўнікі іншай галіны Джучыдаў, якая паходзіла ад старэйшага брата Батыя Арда-Ічэна. Сталічныя арыстакраты з Сарая не хацелі таго дапусціць і пачалі высоўваць сваіх ханаў-марыянэтак.

Прыблізна каля 1359 года ва ўсходнім Прыкарпацці, якое знаходзілася пад уладай татараў, узнікла новае палітычнае ўтварэнне -- Малдаўскае княства. Тут, галоўным чынам, у Прута-Днястроўскім міжрэччы, размяшчаўся самы заходні ўскраінны улус Залатой Арды. Акрамя малдаванаў, там жыло шмат татараў, якія даволі грунтоўна асвоілі гэтую зямлю і вялі як качавую (на поўдні рэгіёна), так і аседлую (на поўначы) гаспадарчую дзейнасць.

Скарыстаўшы аслабленне Арды, Малдаўскае княства павяло наступ на татарскае насельніцтва і ўжо ў 60-я гады XIV ст. цалкам выцесніла яго за Днестр.

У 1361 годзе на ардынскай палітычнай сцэне пачала вымалёўвацца фігура Мамаю, які пры Бірдібеку займаў найвышэйшую дзяржаўную пасаду беклярэбека і ажаніўся з ягонай сястрой. Мамай не быў

Чынгізідам, таму не мог займаць ханскага трона, але здолеў кіраваць пад прыкрыццём ханаў-марыя-нетак. Фактычна самастойнымі сталі і татарскія феадалы на украінах Залатой Арды, у тым ліку паміж Дняпром і Паўднёвым Бугам на Падоллі (якраз іх і пераможа Альгерд у бітве на Сініх Водах).

1362-гі стаўся годам расколу Залатой Арды на дзве часткі па лініі Волгі. На правым баку панавалі Мамай. Ён кантраляваў тэрыторыю паміж Волгай, Донам і Дняпром, а таксама Паўночны Каўказ і Крым, час ад часу спрабуючы заняць і левабярэжную частку дзяржавы. Там знаходзілася сталіца краіны Сарай ал-Джэдзід, дзе рэй вялі мясцовыя арыстакраты, якія мянялі ханаў як хацелі.

Такім чынам, у 1359-м на нейкі час аслабла заслона, якая стрымлівала экспансію Літвы на ўсходзе. За год да гэтага на перамовах з германскім імператарам вялікі князь Альгерд агучыў палітычную праграму сваёй ўсходняй палітыкі, а менавіта аб'яднанне ў Вялікім Княстве Літоўскім усіх усходнеславянскіх земляў. Ліцвінскія дуумвіры Альгердзі Кейстут, як сапраўдныя дзяржаўныя мужы, трымалі руку на пульсе міжнароднага жыцця і не прамінулі выкарыстаць спрыяльную сітуацыю.

За кароткі прамежак часу (1359 -- 1362 гг.) яны далучылі

да Літвы беларускае Пасожжа, Мсціслаўскую, Ржэўскую, Кіеўскую і Бранскую землі. Нарэшце, упершыню ў гісторыі ліцьвінскія гаспадары наважыліся сягнуць на тэрыторыю, непасрэдна кіраваную татарамі. Гаворка ідзе пра заходні ўскраек Залатой Арды – Падолле, дзе практычна самастойна кіравалі некалькі татарскіх феадалаў.

Разлік аказаўся дакладным – Масква слабая і далёка, Арда ў “замятні”, з Польшчай яшчэ ў 1356 годзе заключаны мір. Адно толькі Тэўтонскі ордэн скарыстаўся занятасцю ліцьвінскіх сілаў на ўсходзе і ўзмацніў націск на саму Літву. У 1361-м на некалькі месяцаў у крыжацкі палон трапіў Кейстут, а ў наступным годзе незадоўга да падольскіх паходаў Альгерда, рыцары-тэўтонцы здабылі і знішчылі Ковенскі замак. Але падобныя тактычныя паразы здараліся і раней і не маглі затрымаць ліцьвінскі разгон на ўсходзе. Замак у Коўне амаль адразу пачаў адбудоўвацца, а Кейстут ў лістападзе 1361 года ўцёк з Мальбарка і зноў вярнуўся да звычайнай справы – абароны заходніх межаў краіны. Ён за гэта адказаў паводле дамовы з братам-дуумвірам.

Альгерд, які вёў усходнюю палітыку Літвы, і стаў на чале першага ў гісторыі ліцьвінскага наступу на татарскія землі.

Месца сустрэчы

Бітва ліцвінаў з татарамі на тэрыторыі апошніх адбылася не проста дзесьці каля рэчышча Сініх Водаў (украінская назва – Сінюха), працяглай больш чым на сотню кіламетраў ракі, а каля аднайменнага паселішча з замкам побач з сённяшняй украінскай вёскай Таргавіца (Торговиця) Кіраваградскай вобласці.

У познім Сярэднявеччы Сінія Воды былі прыкметным і добра вядомым у стэпе месцам, дзе, верагодна, рэгулярна збіраліся татарскія вайсковыя аддзелы. Пастаянны пункт збору стэпавых войскаў заўжды пераўтвараўся ў базар. Рынкі пры месцах збору і пастою войскаў – звычайная справа, асабліва ў стэпе. Войска качавых супольнасцяў прывозіла з сабой вялікую колькасць тавараў, якія паходзілі з тэрыторыі аседлых народаў: каштоўныя металы і камяні, прадукты земляробства, рамесныя вырабы і рабоў. Тавары гэтыя здабываліся пераважна збройнай сілай, таму войска ў стэпавых грамадствах адыгрывала асаблівую ролю ў таварным абмене. Вядома, напрыклад, што стаўку хана Батыя заўсёды суправаджаў рынак.

Калі вызначалася месца, дзе пастаянна збіралася войска, там адразу ўзнікаў базар. У татараў з'явіўся

нават спецыяльны тэрмін “ордубазар” –ваенны паходны рынак. Наяўнасць камяністага ўзвышша каля Сінюхі, якое ўскладняе доступ да паселішча, само сабой тлумачыць выбар гэтага месца як зручнага пункта збору татарскіх войскаў. Мясцовыя славянскія жыхары адлюстравалі гандлёвую функцыю месца ў сваёй назве – Таргавіца. Развіццю гэтай функцыі несумненна істотна паспрыяла тая акалічнасць, што паселішча размяшчалася на важнай гандлёвай дарозе – Чорным шляху, які злучаў Львоў з Крымам.

Такім чынам, Сінія Воды даволі пераканаўча лакалізуюцца каля сучаснага паселішча Таргавіца, якое ў часы Альгерда было важным гандлёвым месцам і фартэцаю на дняпроўскім стэпавым Прабоўрэжжы. На месцы паселішча і магільніка пры ім ад апошніх гадоў XX стагоддзя праводзіліся археалагічныя раскопкі, якія выявілі характэрныя рысы гарадской залатаардынскай культуры. Шматлікія знаходкі ардынскіх манет дадаткова засведчылі існаванне тут у XIV стагоддзі важнага палітычнага і эканамічнага цэнтра праваўрэжжа Дняпра. Антрапалагічны аналіз пахаванняў з магільніка паказаў, што мясцовае насельніцтва, як і па ўсёй Цэнтральнай Украіне, фармавалася з нашчадкаў аланаў, балгараў і славянаў.

Горад і замак Сінія Воды, які пазней стаў адным з “украінных” замкаў Вялікага Княства на стэпавым памежжы, паводле некаторых даных, ідэнтыфікуецца з татарскім Ябу-горадам, які ў першай палове XIV стагоддзя

быў рэзідэнцыяй ханскіх намеснікаў ва ўладаннях Залатой Арды на захад ад Дняпра. Таму зразумела, чаму сюды кіраваўся Альгерд і чаму дзесьці паблізу адбылася бітва.

У гістарыяграфіі выказвалася меркаванне, што мэтай выправы Альгерда была здабыча менавіта гэтага места -- не толькі дзеля магчымасці збору падаткаў у звонкай манеце, але і доступу да важнага міжнароднага гандлёвага шляху і даходаў з яго.

Татарські вой.

Бойскі

Ліцвіны: Альгерд прывёў у стэп коннае войска, аснову якога складала ягоная асабістая (прыбочная) дружина – выдатна загартаваныя ў баях ваяры. Па дарозе, відаць, далучаліся аддзелы з паасобных земляў дзяржавы, у тым ліку нядаўна да яе прыяднаных. З той прычыны, што землі здабытыя ў выніку Сіняводскай бітвы, пазней адміністрацыйна падпарадкоўваліся Кіеву, выказвалася меркаванне пра ўдзел у паходзе кіеўскай дружны. Як заўсёды, паводле звычаю Альгерда, ніхто дакладна не ведаў, куды і супраць каго накіраваны ягоны паход.

Войска для далёкай выправы мусіла быць мабільным, гэта значыць без абозу і пяхоты. Асноўная баявая адзінка – кап’ё, складалася з цяжкаўзброенага рыцара і двух-трох лягчэй узброеных ваяроў, у тым ліку зброяносца, які адказваў за запаснога рыцарскага каня. Улічыўшы, што частка ліцвінскага рыцарства абавязаная была несці службу ў залагах галоўных гарадоў краіны і прымежных замках, а дружина Кейстута засталася пры мяжы з тэўтонцамі, можна меркаваць, што ліцвінскае войска, якое падыйшло пад Сінія Воды, налічвала блізу 10 тысяч вершнікаў.

Ліцвінські вої.

Цяжкія воі ВКЛ канца XIV – пачатку XV ст.

Татары: Крыніцы называюць адзінага кіраўніка ў ліцвінаў – вялікага князя Альгерда і трох – у татараў, прычым ніводнага з іх не тытулююць ханам. Паводле феадальнай іерархіі хан у татараў быў раўназначны еўрапейскаму імператару і азначаў суверэннага ўладара. Гэты тытул маглі выкарыстоўваць толькі прадстаўнікі асноўнай лініі дынастыі Джучы (сына Чынгіс-хана), нават калі яны і не займалі ханскага трона.

Сярод татарскіх правадыроў пад Сінімі Водамі не было Джучыдаў. Іх статус акрэсліваецца ў крыні-

Татарські вої

цах як “царкі”, што адпавядае татарскаму тытулу “бек” ці еўрапейскаму “князь” (princeps, regulus). Адсюль выснова: тытулы татарскіх камандзіраў сведчаць пра іх прыналежнасць да найвышэйшага кіроўнага кола ўлусных ці туменных бекаў. У адміністрацыйных адносінах “тумен” (па-славянску -- “цма”, адсюль “цёмнік”) адпавядаў тэрміну “улус”, сінонімам якога было “княства”. Таму цалкам правамерна называць татарскіх правадыроў пад Сінімі Водамі князямі.

Тумен складаўся з 10 тысяч ваяроў, але ў нашым выпадку ён быў тэрытарыяльным апалчэннем, колькасны склад якога залежаў ад колькасці насельніцтва. Ад 40-х гадоў XIV стагоддзя тэрыторыю Арды неаднакроць наведвалі эпідэміі і голад. Тумены маглі быць нават напалову меншымі за 10 тысяч. Лічыцца, што ўсіх татарскіх ваяроў на Сініх Водах налічвалася ад 10 да 20 тысячаў.

Імёны татарскіх князёў-бекаў таксама гістарычныя. Кутлубуга атаясамляецца з вядомым, дзякуючы гістарычным крыніцам, Інакам Кутлубугай, блізкім дарадцам і сваяком хана Джанібека, які кіраваў Залатой Ардой у 1342 – 1357 гг. У цюркскім вымаўленні яго імя гучала як Кутлу-Буга (блаславёны бык). Ягонае княства-улус ўмоўна называлася Крымскім (яно не займала паўво-

страва), таму што сталіцаю быў горад Крым. Межы ўлуса праходзілі па Дону на ўсходзе і Дняпру на захадзе.

Імя бека Качубея ў арыгінале магло гучаць як Кочыбей, Коджыбей або Кочубей. Ягоным улусам было Белабярэжжа (Белабярэжскі улус) -- тэрыторыя паміж Дняпром і Днястром. У стэпавай традыцыі бакі свету абазначаліся колерамі: белым – захад, сінім – усход. Белабярэжжа атрымала назву адносна лініі Дняпра і азначала тэрыторыю на захад ад гэтай ракі - пазнейшае Правабярэжжа. Дарэчы, на левым усходнім беразе Дняпра знаходзіўся вядомы па крыніцах Сіні лес. Рака Сінія Воды, хоць і размешчаная на захад ад Дняпра, але атрымала сваю “усходнюю” назву з прывязкай да лініі Паўднёвага Бугу, усходняй прытокай якога яна з’яўляецца. Сам Паўднёвы Буг качэўнікі называлі Белай вадой.

Трэці татарскі князь у славянскіх і венгерскіх крыніцах названы хрысціянскім імем Дзімітры (Dmeitrus), якое створана з імя Цемюр (Цемір, Дземір), або з нейкага складанага імя, напрыклад, Дзін-Цемір ці Бай-Дземір. Ягонае княства – “Заднястроўскі улус” -- размяшчалася ў міжрэччы Днястра і Сірэта (прытока Дуная). Некаторыя гісторыкі ўжываюць таксама іншыя назвы ордаў, браўшых удзел у бітве, напрыклад, Перакопская і Ямбалукская.

Зброя

Тагачаснае ўзбраенне войскаў Вялікага Княства Літоўскага фармавалася пад заходнееўрапейскім уплывам, найперш, нямецкім. Працяглае супрацьстаянне з Тэўтонскім ордэнам прывяло да пераймання ліцвінамі ўзораў зброі і тэхнікі з Заходняй Еўропы. Захоўваліся таксама свае ўсходнеславянскія і балцкія традыцыі. Крыжацкія хронікі неаднаразова адзначалі майстэрства “русінаў” (беларусаў) у валоданні лукам і эфектыўнае выкарыстанне ліцвінскімі ваярамі балцкага паходжання кідальных дзідаў – суліцаў. У той самы час, напрыклад, Маскоўскае княства, што мела моцныя сувязі з Ардой, засвойвала ўзоры татарскага ўзбраення. Усё гэта адбывалася паводле вядомай гістарычнай заканамернасці – імкнення пераймаць ад мацнейшага.

Узбраенне ліцвінскага рыцара сярэдзіны XIV стагоддзя спалучала, як уласныя так і еўрапейскія традыцыі. Напрыклад, маглі адначасова ўжывацца шалом усходнеславянскай сфераканічнай формы без наносніка, з калявочнымі выразамі, барміцай з выразам для твару і абарона торса гэтак званай крытай кірасай, якая складалася з буйных мета-

лёвых частак, абцягнутых зверху тканінай або скурай. Мог выкарыстоўвацца шалом, запазычаны ад немцаў – баскінет з “псінай пысай”, што меў своеасаблівую выцягнутую форму звона і заслоны, а таксама кальчужнае прыкрыццё тулава.

Для абароны торса ў той час шырока выкарыстоўвалася брыгандзіна – камізэлька з прымацаванымі металёвымі пласцінамі. Ногі прыкрываліся кальчужнымі панчохаў з накаленнікамі са скуры або металу. Для аховы рук і ног ужываліся сталёвыя наплечнікі, зарукаўі, набедранікі, нагаленнікі, налакотнікі, накаленнікі, чаравікі. Да апошніх, як і да кальчужных панчохаў мацаваліся доўгія рыцарскія шпоры-астрогі з колцамі. Шчыты-тарчы звычайна былі невялікімі, трохкутнай ці іншай формы. Магло ўжывацца абарончае пакрыццё баявога каня, патрэбнае для заслоны яго ад шырокалязовых татарскіх стрэлаў.

Наступальнае ўзбраенне рыцара-баярына складалася з дрэўкавай зброі – кап’я (дзіды) або кідальнай дзіды – суліцы, меча, кінжала. Выкарыстоўваліся баявыя сякеры, булавы, чаканы ды іншае. Лягчэй узброенымі і слабей прыкрытымі ахоўнай бранёю былі зброяносцы, слугі рыцараў, аддзелы стральцоў і лёгкай конніцы, якая ў паходзе выконвала дазорныя і выведчыя задачы. У бітве на

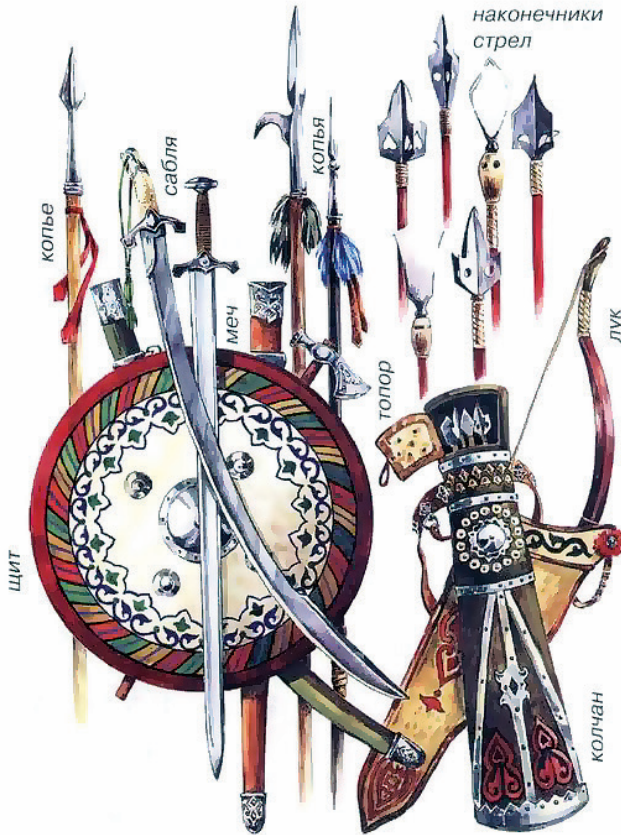

Сініх Водах бралі ўдзел конныя арбалетнікі, што адзначана ліцьвінскім храністам Мацеєм Стрыйкоўскім. Яны павінны былі стаць нейкай процівагаю масе татарскіх конных лучнікаў і сапраўды адыгралі ў бітве не апошнюю ролю.

Татарская шабля

У тагачасным татарскім войску таксама мелася цяжкая кавалерыя. Цяжкаўзброены татарскі вершнік быў абаронены шаломам, панцырам ці кальчугай, наплечнікамі, зарукаўямі, таксама меў шчыт і адпаведнае прыкрыццё для ног. У дыстанцыйным баі конны ваяр мог карыстацца лукам і вялікім запасам стрэлаў, якія трымаліся ў калчанах-тулах, а таксама – суліцамі. Для захоўвання і нашэння лукаў выкарыстоўваліся налуччы і саадакі. У бліжнім баі ў ход ішлі дзіда, меч, палаш, шабля, баявая сякера, булава, кінжал. Конь прыкрываўся абарончай апонай.

Узбраенне татарай

Аднак пераважалі ў татарскім войску лёгкаўзброеныя вершнікі. Іх абарончае адзенне рабілася з мягкай скуры, лямцу, тоўстай тканіны. Пра дамінаванне ў татарскім войску лёгкай конніцы сведчаць матэрыялы археалагічных даследаванняў. Большую частку знойдзенага ўзбраення складаюць сродкі паражэння неабароненага панцырам праціўніка ў дыстанцыйным баі. Гэта стрэлы з пляскатымі шырокалопаснымі наканечнікамі. (У апісанні бітвы, якое належыць пярэ М. Стрыйкоўскага неаднаразова згадваюцца “танцы” – гарцаванне татараў перад фронтам і флангамі ліцвінскага войска). Бранябойныя наканечнікі сярод набору стрэлаў нешматлікія і тыпалагічна даволі аднастайныя. Найбольш характэрнай зброяй бліжняга боя для татараў былі слабавыгнутыя шаблі з пласцінчатым перакрываўаннем і дзіды з падоўжана-рамбічным пярэ.

Гімеа

Бітва на Сініх Водаху апісанні Мацея Стрыйкоўскага:

“А калі прыйшлі на ўрочышча да Сіняй Вады, мінуўшы Канеў і Чаркасы, паказалася ў полі вялікая арда татараў на чале з трыма царкамі, падзеленая на тры гуфы: адзін вёў Кутлубах салтан, другім кіраваў Качыбейкірэй, а трэці вёў Дзімейтэр салтан: Альгерд ўбачыўшы, што татары ішлі ў бітву, пашыхтаваў сваіх на шэсць закрутленых гуфаў, паставіўшы іх паасобку з бакоў і спераду, каб татары, як намерваліся, не маглi агарнуць іх звыклымі танцамі і шкодзіць стрэламі. А потым татары ў запале пусцілі на літву з лукаў жалезны град, закружыўшы танцы па некалькі разоў, але мала зашкодзілі стральбой, бо тыя добра шыхтаваліся і хутка расступаліся. Літва да іх з русінамі скочыла, пачала біць дзідамі і шаблямі, прарвалі іх фронт і змяшалі танцы, іншыя з арбалетаў балтамі, асабліва наваградцы з Карыятавічамі, валілі іх з коней, наступаючы з бакоў, аж ляцелі, нібыта снапы ад моцнага ветру; не маглi больш стрымліваць літву спераду, пачалі перамешвацца і ўроссып уцякаць па шырокіх палях, на пабоішчы засталіся забітыя тры іх царкі, Кутлубах, Кацібей (ад якога і сёння ёсць названае салёнае возера Качубейскае ў дзікіх палях, да Ачакава ідучы) і Дзімейтар салтан, а пры іх мурзаў і улана ўвельмі шмат.”

(Strykowski Maciej. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi*. Warszawa: Nakład Gustawa Leona Glücksberga, Księgarza, 1846. T. II. S. 6 – 7.)

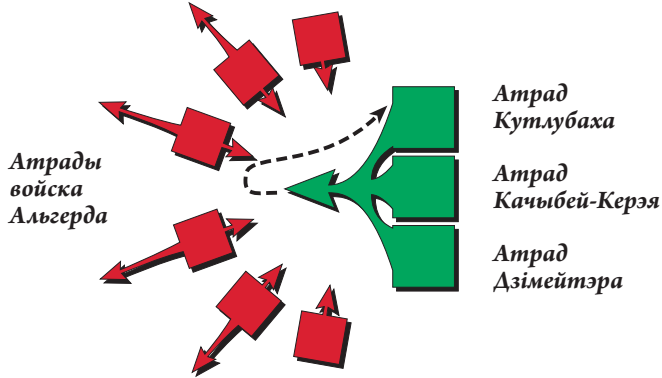

Ліц'вінскае камандаванне мела досвед баявых сутычненняў з татарамі і было знаёмае з традыцыйнай тактыкай качэўнікаў: рассыпныя баявыя парадкі, імкненне ахапіць праціўніка па фронту і з флангаў, завабіць пад перакрываваны абстрэл з трох бакоў (чацвёрты пакідаўся ворагу для ўцёкаў). Татарскія лёгкія вершнікі наляталі на варожыя шыхты, здалёк выпускалі хмару стрэлаў, цэлілі не толькі ў людзей, але найперш у коней. Мяркуецца, што татарскія ваяры стралялі не хаатычна, а залпамі, з вельмі невялікім інтэрвалам. Адкочваліся назад, праносіліся перад фронтам, зноў наляталі, і ўсё зладжана, па камандзе. Пастаянна выкарыстоўваўся прыём прытворных уцёкаў, каб завабіць ворага ў засаду.

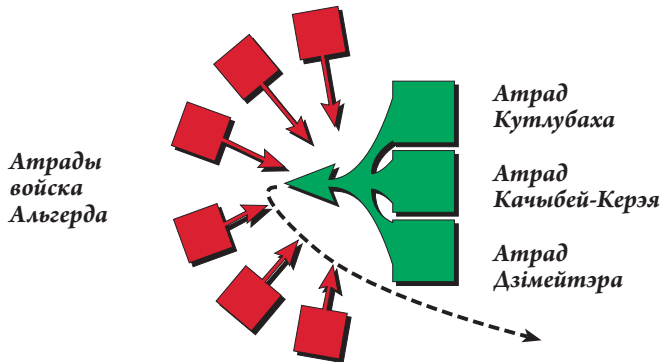
З апісання Сіняводскай бітвы вынікае, што ліц'вінскае войска было добра вышкаленае і падрыхтаванае да бою са стэпавікамі. Тактычная задума Альгерда на бітву таксама добра бачная з апісання. Татары славіліся дысцыплінай і зладжаннасцю ў манеўраванні. З адмысловымі гукавымі і візуальнымі камандамі конная лава качэўнікаў кідалася ў атаку, адкрывала залпавы агонь з лукаў, хутка паварочвала ў патрэбным кірунку, праносілася ўздоўж шэрагаў праціўніка і гэтак жа зладжана імітавала беспарадачныя ўцёкі, каб уцягнуць не-

прыяцеля ў пагоню і такім чынам разбурыць яго-
ныя парадкі.

Першы этап

Другі этап

Этапы бітвы

П. Грюсіс. «Сінія воды».

Калі акрылёны ўяўнай блізкаю перамогай праціўнік пачынаў пераслед, то неўзабаве трапляў у засаду, а “ўцекачы” раптоўна разварочваліся і зноў зладжана нападалі. Асобныя аддзелы пасылаліся ў абход з флангаў і з тылу, каб стварыць эффект акружэння. Атакі лавай з масіраваным абстрэлам маглі паўтарацца адна за адной шмат разоў. Галоўная іх задача – нанесці найбольшыя страты праціўніку і ягоным коням стрэламі з плоскімі наканечнікамі (ад шырокіх ранаў трацілася шмат крыві), прарадзіць і парушыць непрыцельскія шыхты і ўрэшце давяршыць справу франтальнай атакай.

Шанцам войска Вялікага Княства Літоўскага на перамогу было якраз лабавое сутыкненне са спадзевам на добрае ўзбраенне і індывідуальнае майстэрства ліцьвінскіх рыцараў, загартаваных у бясконцых баях на мяжы з тэўтонцамі. Адпаведна, задачай ліцьвінскага камандавання было ўтрымаць войска ў сціснутым кулаку, не дапусціць вялікіх стратаў ад абстрэлу (дзякуючы надзейным панцырам для ваяроў і коней, шчытам і ўмеламу манёўраванню, якое аблягчалі прамежкі паміж гуфамі) і не кідацца заранёў часу ў пераслед варожай конніцы. Бакавыя гуфы былі развернутыя так, каб франтальна сустракаць флангавыя атакі.

Камандзіры гуфаў абавязаныя былі любым коштам утрымаць шыхты, дачакацца пакуль татары расстраляюць запас стрэлаў і пачнуць лабавую атаку, а там ужо, з Божай дапамогай,-- у сечу! Спецыяльна падрыхтаваныя конныя арбалетнікі, найперш з наваградскай дружныны, сканцэнтраваныя, паводле апісання Стыйкоўскага на флангах, павінны былі выбіваць з невялікай адлегласці цяжкую татарскую кавалерыю. Арбалеты (самастрэлы) значна саступалі лукам у хуткастрэльнасці і дальнабойнасці, але кароткая з цяжкім наканечнікам страла самастрэла (болт) мела высокую пачатковую хуткасць палёту і лёгка выбівала вершніка з сядла. Калі справа дайшла да лабавага сутыкнення, ліцвіны не мелі часу выстраіцца традыцыйным звужаным наперадзе клінам. Можна меркаваць, што кожны аддзел-гуф біўся ўласным “клінам”.

Разлікі нашых ваяводаў спраўдзіліся, сталёвыя ліцвінскія гуфы не падвялі, і татары, не вытрымаўшы лабай атакі, кінуліся наўцёкі. На полі бітвы засталіся забітымі ўсе тры іхнія князі, якія, верагодна, насуперак тактычнаму правілу кіравання боем з адлегласці, у вырашальны момант узялі непасрэдны ўдзел у сечы.

Наступствы

Сіняводская бітва запачаткавала працяглы перыяд заняпаду Залатой Арды, які закончыўся яе канчатковым тэрытарыяльна-палітычным распадам у 20-я гады XV ст.

Непасрэдным вынікам бітвы на Сініх Водах было канчатковае замацаванне земляў Цэнтральнай Украіны -- Кіеўскай, Валынскай, большай часткі Падольскай і Чарнігава-Северскай -- у складзе Вялікага Княства Літоўскага, дзяржаўныя межы якога сягнулі на поўдні ніжняга цячэння Дняпра і Днястра, а на паўднёвым усходзе – рэкаў Ворсклы і Ціхай Сасны.

Літва ад таго часу надзейна трымала новаздабытыя землі, што спрыяла іх земляробчаму засваенню і засяленню. Мясцовае насельніцтва вызвалілася ад цяжкай рэгулярнай даніны і непасрэднага палітычнага кантролю Ардынскай дзяржавы. Відавочна, быў ліквідаваны кандамініум (сумесная рэалізацыя на пэўнай тэрыторыі дзяржаўнай улады дзвюма ці нават большай колькасцю дзяржаваў) у заходнеукраінскіх землях, якія знаходзіліся пад уладай польскага караля, але адначасова плацілі даніну і татарам.

Параза і смерць трох татарскіх князёў узмацніла пазіцыі і павялічыла тэрытарыяльныя ўладанні ўлуснага бека Мамаю. На падставе таго, што перамога Альгерда на Сініх Водах была выгадная таксама Мамаю, узнікла гіпотэза пра ваенна-палітычны саюз Мамаю з Альгердам, як вядома, пазней прадоўжаны пры Ягайле Альгердавічы. Перамога ліцвінаў спрыяла ўзмацненню таксама Малдаўскага княства, а менавіта аблегчыла яму выдаленне татараў са сваёй тэрыторыі.

Сіняводская перамога Вялікага Княства запачаткавала працэсы ўтварэння балтыйска-чарнаморскай гандлёвай зоны, разгортвання земляробчай каланізацыі стэпу, пераходу да аседласці і украінізацыю качэўнікаў, узнікненне казацтва, стварэнне Крымскага ханства.

Літва атрымала кантроль над важнымі ўчасткамі найважнейшых гандлёвых артэрыяў Усходняй Еўропы, па якіх наплівала маса манетнага металу. Кіеўскае княства стала адным з першых цэнтраў манетнай эмісіі ў гэтым рэгіёне, што ва ўмовах адсутнасці мясцовай здабычы каляровых металаў, несумненна, было выклікана эканамічнымі прычынамі.

У агульным культурна-гістарычным кантэксце перамены, якія надыйшлі пасля 1362 года, азначалі

канец пераважных уплываў еўразійскага качава-
га свету на украінскіх землях і больш чым стога-
довай іх ізаляцыі ад заходняй (еўрапейска-лацін-
скай) цывілізацыі.

Далучэнне асноўнага масіву украінскіх земляў да
Вялікага Княства Літоўскага на пачатку 60-х га-
доў XIV стагоддзя не толькі дадало імпульсу яго
інтэграцыйнай палітыцы на ўсходнеславянскіх
землях, але неўзабаве вызначыла іх геапалітыч-
ную пераарыентацыю з Усходу на Захад.

